

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА
ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ «МАЯК»**

**АГРАРНА НАУКА І ОСВІТА:
ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС,
СУЧАСНА ПАРАДИГМА,
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ**

**МАТЕРІАЛИ
ІІІ Міжнародної
науково-практичної конференції**

**(у рамках VI наукового форуму
«Науковий тиждень у Крутах – 2021»,
12 березня 2021 р.)**

Крути - 2021

УДК 635.61 (06)

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Дослідної станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН, протокол № 1 від 1 березня 2021 р.

Відповідальний за випуск: Позняк О.В.

Аграрна наука і освіта: історичний екскурс, сучасна парадигма, стратегія розвитку: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (у рамках VI наукового форуму «Науковий тиждень у Крутах – 2021», 12 березня 2021 р., с. Крути, Чернігівська обл.) / ДС «Маяк» ІОБ НААН, відп. за вип. О.В. Позняк. Обухів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М., 2021. 172 с.

Збірник містить матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Аграрна наука і освіта: історичний екскурс, сучасна парадигма, стратегія розвитку», проведеної на Дослідній станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН з історії аграрної науки і освіти, висвітлено зародження і діяльність наукових шкіл, внесок провідних науковців у розвиток різних галузей аграрної науки, розглянуто актуальні питання щодо вирішення нагальних проблем становлення та функціонування аграрної науки і освіти в умовах сьогодення й стратегічні напрями на перспективу.

Для науковців, аспірантів, спеціалістів сільського господарства.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей і повідомлень. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору Оргкомітету конференції.

© Національна академія аграрних наук України, 2021,
© Дослідна станція «Маяк»
Інституту овочівництва і баштанництва, 2021

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ АГРАРНЫХ НАУК УКРАИНЫ
ИНСТИТУТ ОВОЩЕВОДСТВА И БАХЧЕВОДСТВА
ОПЫТНАЯ СТАНЦИЯ «МАЯК»**

**АГРАРНАЯ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ:
ИСТОРИЧЕСКИЙ ЭКСКУРС,
СОВРЕМЕННАЯ ПАРАДИГМА,
СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ**

**МАТЕРИАЛЫ
III Международной
научно-практической конференции
(в рамках VI научного форума
«Неделя науки в Крутах – 2021»,
12 марта 2021 г., с. Круты,
Черниговская обл., Украина)**

Круты - 2021

ЗМІСТ

Абдуллаев Ф.Х.

*ДОКУМЕНТИРОВАНИЕ МИРОВОГО ГЕНОФОНДА
КУЛЬТУРНЫХ РАСТЕНИЙ И ИХ ДИКИХ РОДИЧЕЙ.....7*

Avazov S.E.

*SYSTEM OF FUNGAL DISEASES OF ONION IN TASHKENT
REGION.....15*

Ажиниязова М.К., Елмуратов А.К.,

Курбанбаев Э.Б., Цырков Б.Б.

*ИЗУЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРЕПАРАТА
ХИМЗЛАК 15,8 % К.Э. ПРОТИВ СОРНЯКОВ НА
ХЛОПЧАТНИКЕ.....19*

Ажиниязова М.К., Курбанбаев Э.Б.

*ПРЕПАРАТ ГЛИФОР 75,7% В.Д.Г. ПРОТИВ СОРНЯКОВ НА
ПШЕНИЦЕ.....23*

Алманов Ж.Т.

*КОРМОВАЯ ЦЕННОСТЬ СУДАНСКОЙ ТРАВЫ В УСЛОВИЯХ
АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ.....26*

Бобось I.M., Комар O.O.

*ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДИСЦИПЛІНИ
«ОЛЕРОГРАФІЯ».....38*

Буктыбаева А.Б., Буктыбаева С.И.

*ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОРТОИСПЫТАНИЕ СОРТОВ ЯЧМЕНЯ В
УСЛОВИЯХ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ.....42*

Буктыбаева С.И., Буктыбаева А.Б.

*ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВОЗДЕЛЫВАНИЯ ЖИТНЯКА В
СУХОСТЕПНОЙ ЗОНЕ.....53*

Косенко Н.П.

*НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАБОРАТОРІЇ ОВОЧІВНИЦТВА
ІНСТИТУТУ ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА: ІСТОРІЯ ТА
ПІДСУМКИ.....59*

Лещук Н.В., Коховська І.В.,

Бойко А.І., Позняк О.В.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ГЕНЕТИЧНОГО ТИПУВАННЯ ДНК МАРКЕРАМИ СОРТОТИПВ І РІЗНОВИДІВ САЛАТУ ПОСІВНОГО.....68

Ли М.Р., Ким А.И.

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО РЫНКА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....75

Майлиева Д.Д., Холмурадов Э.А., Авазов С.Э.

СОСТАВ ВОЗБУДИТЕЛЕЙ ГРИБНЫХ БОЛЕЗНЕЙ ДЫНЬ И АРБУЗОВ В УСЛОВИЯХ КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ УЗБЕКИСТАНА И МЕРЫ БОРЬБЫ С НИМИ.....79

Макуха О.В.

ЧУГУНІН Я. В. (1902-1981) – ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-ЕНТОМОЛОГ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК НАУКОВИХ ОСНОВ ЗАХИСТУ РОСЛИН.....86

Mendigaliyeva A.S., Smagulova D.A.,

Mombayeva B.K., Toyzhigitova B.B.

NOCUITY OF THE ANSILOPIA AUSTRICA IN SEED WHEAT SOWS AND MEASURES TO FIGHT WITH THEM IN CONDITIONS OF WESTERN KAZAKHSTAN.....90

Минкіна Г.О., Минкін М.В.

ПОЛУНИЦЯ В МІШКАХ ТА ТЕПЛИЦЯХ – ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ.....101

Namazova L.H.

HYBRIDS OF AE. CYLINDRICA WITH T. AESTIVUM L. UNDER CONDITIONS OF AZERBAIJAN.....105

Окрушко С.С., Кравчук О.В.

ФОРМУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ НАСІННЯ СОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРБИЦИДІВ.....106

Петров Е.П., Петров С.Е., Джумадилова Г.Б.

ВЫСОКОПРОДУКТИВНЫЕ СОРТА И ГИБРИДЫ КАБАЧКА.....109

Петров Е.П., Петров С.Е., Джумадилова Г.Б. <i>ПЕРСПЕКТИВНЫЕ СОРТА И ГИБРИД КРАСНОКОЧАННОЙ КАПУСТЫ</i>	113
Петров Е.П., Петров С.Е., Джумадилова Г.Б. <i>СОРТОИЗУЧЕНИЕ ЛУКА В АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ</i>	116
Петров Е.П., Петров С.Е., Джумадилова Г.Б. <i>СОРТОИЗУЧЕНИЕ РАННЕСПЕЛОГО ТОМАТА</i>	120
Петров Е.П., Петров С.Е., Джумадилова Г.Б. <i>СОРТОИЗУЧЕНИЕ САХАРНОЙ КУКУРУЗЫ</i>	124
Позняк О.В. <i>ЖОВНЕР І.М. (1938-2009) - ДОСЛІДНИК НІЖИНЬСЬКОГО ОГІРКОВОГО ПРОМИСЛУ</i>	127
Позняк О.В. <i>МАЛОПОШИРЕНІ ВИДИ ВІГНИ ОВОЧЕВОГО НАПРЯМУ ВИКОРИСТАННЯ, ПЕРСПЕКТИВНІ ДЛЯ ОСВОЄННЯ В УКРАЇНІ</i>	138
Прокоп'як М.З., Пальцан Н.М. <i>ПОШИРЕННЯ КАРАНТИННИХ ОРГАНІЗМІВ З КЛАСУ INSECTA ТЕРИТОРІЄЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2016–2020 рр.)</i>	145
Сало І.А. <i>СУТЬ КАТЕГОРІЇ РИНОК В АГРАРНІЙ НАУЦІ</i>	150
Umarov B.R. <i>SOYBEAN INOCULATOIN WITH MUCORRHIZAL FUNGI</i>	162

**ПОШИРЕННЯ КАРАНТИННИХ ОРГАНІЗМІВ З
КЛАСУ INSECTA ТЕРИТОРІСЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ
(2016–2020 рр.)**

Прокоп'як М.З., Пальцан Н.М.*

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
e-mail: mosula@chem-bio.com.ua

Вступ. Основою інтегрованих систем захисту рослин від шкідливих організмів є прогноз фітосанітарного стану посівів сільськогосподарських культур. Фітосанітарна інформація, яка характеризує поширення, розвиток, стан популяцій шкідливих організмів, які уражають посіви сільськогосподарських культур, використовується під час планування й здійснення робіт із захисту рослин і дозволяє раціоналізувати їх застосування [4]. Завданням фітосанітарного прогнозу є вчасна оцінка рівня загрози врожаю від шкідників, обґрунтування оптимальних строків проведення заходів захисту рослин і визначення їх економічної ефективності. Для забезпечення ефективного контролю чисельності шкідників необхідно мати інформацію щодо поточного стану їх популяцій, яку дає постійний фітосанітарний моніторинг [1, 4]. В останні роки фітосанітарний стан посівів сільськогосподарських культур ускладнився через зростання чисельності захворювань, які щорічно завдають значної шкоди посівам. Рівень ураженості посівів шкідниками (у тому числі представниками класу Insecta) визначається умовами, що склалися у весняно-літній період і знижується із застосуванням комплексу заходів, які направлені, в першу чергу, на попередження масового їх розповсюдження [5].

Метою роботи було проаналізувати поширення карантинних організмів із класу Insecta у Тернопільській області протягом 2016–2020 років.

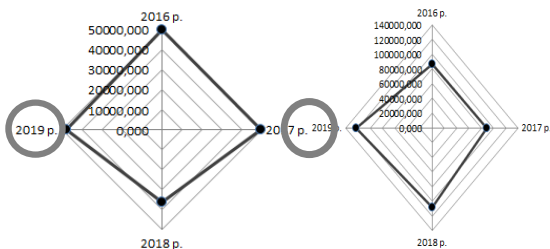
Методи. Дослідження передбачали узагальнення результатів моніторингу показників динаміки розвитку й поширення карантинних організмів представників класу Insecta на Тернопільщині за результатами обліків Державної установи «Тернопільська обласна фітосанітарна лабораторія» впродовж 2016–2020 рр. Моніторинг

фітосанітарного стану агроценозів ДУ «Тернопільська обласна фітосанітарна лабораторія» проводила за загальноприйнятими методиками. Обстеження посів здійснювали по три рази протягом кожного місяця (початок, середина, кінець) досліджуваного року. Моніторинг здійснювали методом маршрутних обстежень. Для кількісного аналізу фітосанітарного ризику (АФР), проникнення і поширення західного кукурудзяного жука на території Тернопільської області використано схему проведення АФР згідно І.М. Сміта і А.Д. Орлінського [2].

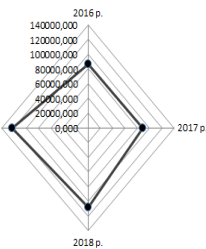
Результати досліджень. При проведенні моніторингу та інвентаризації старих вогнищ карантинних організмів державними фітосанітарними інспекторами у 2016–2019 роках в Україні були виявлені наступні обмежено поширені в Україні карантинні організми: американський білий метелик (*Hyphantria cunea* (Drury, 1773)), західний кукурудзяний жук (*Diabrotica virgifera virgifera* (LeConte, 1868)), картопляна міль (*Phthorimaea operculella* (Zeller, 1873)), західний квітковий трипс (*Frankliniella occidentalis* (Pergande, 1895)), середземноморська плодова муха (*Ceratitis capitata* (Wiedemann, 1824)), південноамериканська томатна міль (*Tuta absoluta* (Meyrick, 1917)), тютюнова білокрилка (*Bemisia tabaci* (Gennadius, 1889)) (рис.). У 2019 р було виявлено ще один карантинний об'єкт – вузькозлатку ясеневу смарагдову (*Agrilus planipennis* (Fairmaire, 1888)).

У результаті опрацювання річних звітів ДУ «Тернопільська обласна фітосанітарна лабораторія» проаналізували динаміку поширення західного кукурудзяного жука, американського білого метелика і західного квіткового трипса за 2016–2020 рр. (рис.). За п'ять років, коли західного кукурудзяного жука реєстрували в межах Тернопільської області, відзначено збільшення площ ураження приблизно на 100 га кожного року. У 2020 р. *Diabrotica virgifera virgifera* було уражено 7990 га. У 2016 році західного кукурудзяного жука було ідентифіковано у 12 районах Тернопільської області, у 2018–2020 рр. уже у 14. У 2018–2020 рр. запроваджено карантинний режим по цьому шкіднику у різних районах області.

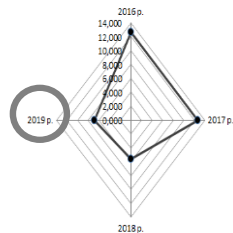

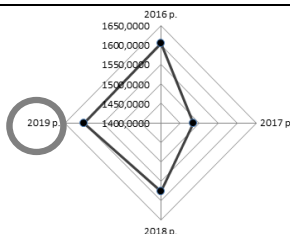
Американський білий метелик

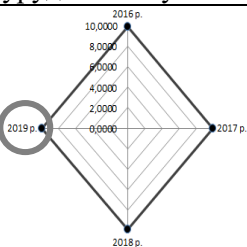
Західний кукурудзяний жук

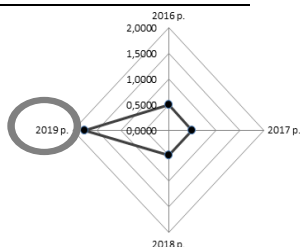
Західний квітковий трипс

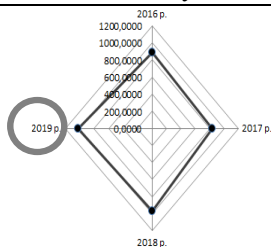
Картопляна міль

Середземноморська плодова муха

Тютюнова білокрилка

Південноамериканська томатна міль

Рис. - Поширеність карантинних організмів за роками на території України (2016–2019 рр.). – площа заражених земель (га), – найвищий рівень ураженої площі.

Для кількісного аналізу фітосанітарного ризику (АФР), проникнення і поширення західного кукурудзяного жука на території Тернопільської області використано схему проведення АФР згідно І.М. Сміта і А.Д. Орлінського. Математичні розрахунки кількісного оцінювання фітосанітарного ризику *Diabrotica virgifera virgifera*

показали досить високі значення ймовірності проникнення (5,568), акліматизації (6,626) і потенційно економічної шкідливості (5,496).

Згідно даних Державної служби статистики України Головного управління статистики у Тернопільській області станом на 2019–2020 рр. Тернопільська область була однією із областей з найбільшою врожайністю кукурудзи (9,2 т/га) [3]. Виходячи із вище вказаного моніторинг основних шкідників цієї культури, у тому числі *Diabrotica virgifera virgifera*, є необхідним для підтримання рівня урожайності на належному рівні.

Ще одним не менш шкодочинним об'єктом є *Huphantria cunea*. За п'ять років, коли американського білого метелика реєстрували в межах Тернопільської області, відзначено збільшення площ ураження приблизно у 3,5 рази у 2020 році у порівнянні із 2016 роком. Проаналізувавши дані по районах Тернопільської області найбільші площі ураження цим шкідником були у Борщівському районі упродовж п'яти років спостереження. Важливим фактором його значного поширення є наявність великої кількості рослин-господарів. Заселенню шкідником у всіх районах Тернопільщини піддано переважно різні форми агроформувань від великотоварних виробництв до дрібних фермерських господарств, спеціалізація яких включає виробництво плодів і ягід тощо. Імовірно, що подальше поширення шкідника на території області відбувається з плодовою продукцією при її транспортуванні.

Frankliniella occidentalis на території Тернопільщини ідентифікується протягом 2016–2020 рр. Незважаючи на те, що у загальному по Україні спостерігається тенденція до зменшення уражених площ цим шкідником (рис.), у м. Тернополі протягом п'яти років площі ураження становлять 0,4 га. Вважають, що у зв'язку з тим, що *Frankliniella occidentalis* веде прихований спосіб життя і його складно виявити при огляді вантажів рослинного походження, єдиним надійним заходом, який не допускає завезення шкідника в країну, є обстеження впродовж вегетаційного періоду місць вирощування рослин, які повинні бути вільними від шкідника.

Висновки

На території Тернопільщини впродовж 2016–2020 рр. були ідентифіковані *Diabrotica virgifera virgifera*, *Huphantria cunea*, *Frankliniella occidentalis*, які є небезпечними карантинними організмами. Високий ступінь акліматизації і натуралізації досліджених карантинних видів на території Тернопільської області в

майбутньому може призвести до великих втрат урожайності сільськогосподарських культур і зниження біорізноманіття фітоценозів, оскільки кліматичні умови і достатня кормова база сприятимуть цьому. Основними локалізаційно-ліквідаційними заходами щодо поширення цих шкідників територію Тернопільської області є дотримання у виявленому вогнищі агротехніки вирощування, сівозмін, висівання сортів стійких до пошкодження, використання інсектицидів, біологічних засобів захисту рослин, огляд вантажів рослинного походження.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про карантин рослин». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t063369?an=27&ed=2006_01_19 (дата звернення: 11.01.2021).
2. Информационная система МЕГАНОРМ. Методика осуществления анализа фитосанитарного риска. Приказ № 46 от 5 февраля 2018. Москва, 2018. URL: <https://meganorm.ru/Data2/1/4293738/4293738444.htm#i185260> (дата звернення: 19.01.2020).
3. Статистичний бюлетень «Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2020 року». Тернопіль, 2020. 42 с.
4. Чайка В.М. Екологічне обґрунтування прогнозу розповсюдження основних шкідників польових культур в агроценозах України: дис. доктора с.-г наук. К., 2004. 373 с.
5. Meinke L.J. Western corn rootworm, *Diabrotica virgifera virgifera* Leconte (Coleoptera: Chrysomelidae). In: Capinera J.L. (eds) Encyclopedia of Entomology. Springer, Dordrecht. 2008. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6359-6_2645.

* – Науковий керівник – Прокоп'як М.З., кандидат біологічних наук.